Клименко Станіслав,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
Дупак Олександр,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Дугар Тетяна Євгенівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування;
Полтавський державний аграрний університет

ОБЛІК СПРАВЛЯННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ: МОЖЛИВОСТІ ГЕНЕРУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ З УДОСКОНАЛЕННЯ

Головною причиною очевидного вкрай незадовільного пенсійного забезпечення на сучасному етапі є економічна криза війни і пов'язані з нею низькі надходження до Пенсійного фонду, до державного та місцевих бюджетів, але надзвичайно важливими є і суто демографічні фактори (величезний відтік працездатного і фертильного населення з сумнівними перспективами повернення), які сьогодні є чи не найбільш серйозним бар'єром на шляху реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Отже, чинна законодавча база (солідарна система) з урахуванням чинника природного зростання кількості непрацездатних громадян обумовлює надзначне навантаження на працююче населення. Правильна організація розрахунків з єдиного соціального внеску, відповідно, потребує суворого дотримання фінансової дисципліни обчислення, вчасної сплати єдиного соціального внеску. Цим обумовлюється актуальність обраного напряму дослідження.

У полі зору науковців наразі перебувають питання дотичні до, власне, облікових категорій, пов'язаних з єдиним соціальним внеском: коло платників, подолання дефіциту фінансових ресурсів та розширення спектру джерел фінансування, розмір ставок при розподілі «тягара» між роботодавцем та працівником.

Наприклад, Мальований М.І. [3, с. 106-107] зазначає, що перекладання усієї повноти навантаження з працівника на роботодавця «тінізує» економіку і, водночас, знищує у працюючого підсвідоме почуття відповідальності за свій власний добробут у майбутньому. Звідси, цей вчений пропонує ступеневий, поступовий у розрізі років розподіл ставок і податкового навантаження, фіналом якого стане наступне співвідношення ставок: роботодавці – 13,5%; працівники – 8,5% (солідарна система) та 5% (накопичувальна система).

Ряд вітчизняних вчених Соколовська А. М. [8, с. 100-110], коло наукових

інтересів яких включає поєднання фінансово-облікових аспектів функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб, вбачає серед шляхів удосконалення справляння єдиного соціального внеску об'єднання його з податком на доходи фізичних осіб.

На думку цих науковців, такий нормативно закріплений крок дасть додаткову вигоду у вигляді зниження податкового навантаження та практичних кроків у боротьбі із «зарплатами у конвертах».

Однак, противники означеного підходу, думку яких також розділяємо і ми, вбачають у такій інтеграції спробу вирішити питання «недієздатності» солідарної системи Пенсійного забезпечення в Україні на фоні «воєнного» відтоку працездатного населення без урахування перспектив «соціального вибуху» та прогресивного досвіду країн ЄС.

У цих країнах перманентно підвищується частка державного фінансування витрат на соціальне забезпечення, однак, у співпраці з приватними пенсійними інституціями й соціальні внески, як джерело фінансування, все ж, домінують. Наразі є лиш 5 країн, де державні витрати на соціальне забезпечення перевищують 50%: Данія, Мальта, Ірландія, Швеція та Великобританія), а у понад 20 країн ЄС пенсійне забезпечення і соціальне страхування існує на понад 50% завдяки саме соціальним внескам [9].

Очевидним є факт, що науковці, працюючі у царині удосконалення теоретичних засад та практичних аспектів обліку єдиного соціального внеску, мають обмежений простір наукового пошуку через вкрай високий рівень нормативної зарегульованості об'єкта дослідження.

Однак, М. Гуменна-Дерій зазначає, що теоретичні засади обліково-контрольного забезпечення ЄСВ у системі розрахунків та фінансових ресурсів підприємств все ще потребують поглиблення і конкретизації [1, с. 44-48].

Авторка акцентує, що облікові наслідки справляння ЄСВ мають прямий вплив на структуру фінансової звітності та стан фінансових ресурсів. Так, при недоплаті ЄСВ внаслідок неповноти визначення бази чи несвоєчасної сплати сум виникає кредиторська заборгованість (Кт 651 «Розрахунки за страхуванням»), що збільшуючи сумовий вираз поточних зобов'язань, негативного впливає на рівні показників платоспроможності, ділової активності, ліквідності балансу.

Водночас, переплата ЄСВ з будь-яких причин генерує дебіторську заборгованість, відволікаючи «заморожені» кошти з господарського обороту. Тобто, належне облікове забезпечення справляння ЄСВ є, крім суто аспектів податкової дисципліни, є і кроком оптимізації фінансів.

Загалом, ЄСВ збільшує витрати господарюючих суб'єктів через відображення нарахування його у складі рахунків обліку витрат за галузями (23 «Виробництво», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» тощо) та відображення сум штрафів та пень через недотримання дисципліни справляння ЄСВ у складі інших витрат операційної діяльності (Дт 948), що також зменшує прибуток.

Щодо актуального стану контрольних заходів у механізмі нарахування та сплати сум єдиного соціального внеску наразі діє певне «послаблення» для платників у вигляді відміни на період правового режиму воєнного стану та протягом трьох місяців з його відміни не нараховують штрафи та пені за порушення у царині сплати і діє мораторій на проведення перевірки правильності нарахування (повноти бази та вірного вибору ставок).

Що ж може бути об'єктом наукової новизни, яку можна впровадити як цінність у практику обліку нарахування і сплати єдиного соціального внеску?

Передусім, це перелік положень щодо обліку зобов'язань для удосконалення відповідної змістовної частини Наказу про облікову політику; комплекс деталізованих до рівня четвертого знаку субрахунків до субрахунка 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування» для зміцнення розрахунково-платіжної дисципліни; форми первинних і накопичувальних документів, що спрощуватимуть підготовку звітних форм та методичний етап інвентаризації зобов'язань.

Конкретизуючи пропозиції, наведені вище, слід зазначити, що доцільно виділити у окремий субрахунок зобов'язання за добровільним страхуванням працівників, розрахунки за авансовими платежами та фінансовими санкціями по ЄСВ; розрахунки за особливими типами господарських операцій (пенсійний збір при першій реєстрації легкового автомобіля, при купівлі нерухомості, тощо).

Практики-обліковці щодо звітної роботи з єдиним соціальним внеском маже повністю зосереджені на формуванні Об'єднаної звітності у складі податкових форм. Однак, не слід забувати, що єдиний соціальний внесок та його «обліковий об'єкт» – поточні зобов'язання – є складовою звітності фінансової (табл. 1):

Таблиця 1

Розкриття інформації про зобов'язання стосовно ЄСВ у фінансовій звітності

Номер і назва рахунку	Форма № 1 «Баланс»	Форма № 2 «Звіт про фінансові результати»		Форма № 5 «Примітки до фінансової звітності»	
		Стаття	Код рядка	Стаття	Код рядка
65 «Розрахунки за страхуванням»	Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування (ряд 1625)	Відрахування на соціальні заходи	2510	-	-

У Примітках до фінансової звітності (без конкретизації до рівня заборгованості за єдиним соціальним внеском) наводиться така інформація:

– сума та строки погашення зобов'язання, яке було виключене із складу поточних зобов'язань;

– перелік і суми зобов'язань, що включені до статей балансу «Інші довгострокові зобов'язання», «Інші поточні зобов'язання».

Отже, розв'язання питань узгодження нормативно-правової бази, національної та міжнародної практики обліку та аудиту розрахунків з соціальним страхуванням та пенсійним забезпеченням, врахування галузевих та технологічних особливостей діяльності суб'єктів бізнесу все ще знаходяться на стадії розвитку і потребують подальшого дослідження.

Вирішення існуючих проблем допоможе сформувати таку модель бухгалтерського обліку та контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском, яка забезпечить і відповідні аспекти фінансової дисципліни підприємств і добробут працюючих – платників внесків у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Гуменна-Дерій М., Шара Є., Слєсар Т. Теоретичні засади єдиного соціального внеску і його відображення в системі обліку та контролю за розрахунками і фінансовими ресурсами підприємства. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 1. С. 40- 51.

2. Макаренко А. П., Семенов О. В. Удосконалення методики проведення аудиту єдиного соціального внеску для підвищення ефективності роботи підприємства. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 3. С. 26-33.

3. Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Мальована М. М. Функціонування єдиного соціального внеску: проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2020. Вип. 96 (2). С. 34- 53.

4. Машевська А. А. Особливості нарахування єдиного соціального внеску. *Причорноморські економічні студії.* 2019. Вип. 39 (2). С. 103-107.

5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08 лип. 2010 р № 2464-VI. Дата оновлення: 25.08.2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text

6. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України № 1057-IV від 09 лип. 2003 р. Дата оновлення: 1.05.2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text

7. Про пенсійне забезпечення: Закон України № 1788-XII від 5 лист. 1991 р. Дата оновлення: 15.07.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text

8. Соколовська А. М. Об'єднання єдиного соціального внеску і податку на доходи фізичних осіб у контексті євроінтеграційних прагнень України. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 96-111.

9. Social protection receipts by type / Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/estat-navtree-portlet-prod/BulkDownloadListing?file=data/spr_rec_sumt.tsv.gz